

O'ZBEK ESTRADA XONANDALIK YO'NALISHIDA ETNOJAZ TUSHUNCHALARIGA DOIR

Abduxalilov Jamshid Xurramovich

O'zbekiston davlat konservatoriyasi huzuridagi B. Zokirov nomidagi
Milliy estrada san'ati instituti "Estrada ijrochiligi pedagogik tayyorlash" kafedrasida
o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7296636>

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'zbek estrada xonandaligi yo'nalishida etno jazz tushunchalarini kirib kelishi va ommalashish jarayonlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: etno-jazz, o'zbek estrada musiqasi, cholg'u ijrochiligi, xalq ijodiyoti, san'at, ijro uslubi, namuna, zamonaviylik

О КОНЦЕПЦИЯХ ЭТНО-ДЖАЗ В НАПРАВЛЕНИИ УЗБЕКСКОГО ЭСТРАДНОГО ПЕНИЯ

Аннотация. В данной статье анализируется внедрение и популяризация этноджазовых концепций в направлении узбекских эстрадных исполнителей.

Ключевые слова: этно-джаз, узбекская эстрада, инструментальное исполнительство, народное творчество, искусство, стиль исполнения, пример, современность.

CONCERNING ETHNO JAZZ CONCEPTS IN THE DIRECTION OF UZBEK ESTRADA SINGING

Abstract. This article analyzes the introduction and popularization of ethno-jazz concepts in the direction of Uzbek pop singers.

Key words: ethno jazz, Uzbek pop music, instrumental performance, folk art, art, style of performance, example, modernity

KIRISH

Jazz san'ati zamonaviy musiqa madaniyatining o'ziga xos sohalardan biridir. Dunyoqarashi muhit ta'sirida shakllangan yoshlarning ma'naviy dunyosiga jazz katta ta'sir ko'rsatadi. Yoshlar jaz musiqasidan tetiklik, kuchli hayotiy energiya va kuchning dinamik impulsining haddan tashqari ko'pligini his qilishadi, bu zamonaviy musiqaning boshqa janrlarida yaqqol quloqqa chalinmaydi. Jazzning magnit jozibador improvizatsiya tabiati shaxsning ijodiy qobiliyatlarini, musiqiy tafakkurni rivojlantirishga, dunyoni chuqurroq idrok etish imkoniyatiga yordam beradi.

O'zbekistonda jaz g'ayrioddiy muhitiga aylanib, milliy musiqiy ijod shakllari bilan o'zlashtirilib, etno-jazning o'zbek modelini jonlantirdi. U zamonaviy folklorning turli shakllari bilan uzviy uyg'unlashib, eng qiziqarli musiqiy va madaniy hodisa – o'zbek jazini shakllantirdi. Folklor va jazzning umumiy o'ziga xos xususiyati - improvizatsiya bilan birlashtiradi hamda natijada xalq qo'shiqchisi va jaz musiqachisini akademik musiqachidan ajratib turadi. O'zbek folklori jazga asosli ta'sir ko'rsatdi. Xalq qo'shig'i jaz musiqasi qorishuvida yangicha sayqal topadi[1].

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

O'zbek madaniy tarixida jaz quyidagi bosqichlar yaqqol namoyon bo'ladi: jazning ilk shakllanishi 40-yillarning o'rtalari bo'lib, Birinchi simfonik jaz XX-asrda 1944 yilda Samarqandda N. Zinin rahbarligida tashkil etilgan.

Jazning rivojlanishi 50-yillarning o'rtalari, Toshkent, Samarqand va respublikaning boshqa shaharlarida jazz sezilarli hodisaga aylangan. 1958-yilda O'zbekiston Davlat estrada orkestri katta guruh timsolida tashkil etilishi uning rivojlanishidagi muhim bosqich bo'ldi. Uning asoschilari – O'zbekiston xalq artisti Sharif Ramazonov va A.Dvoskinlar xorijiy mamlakatlarda shunday guruhlarining faoliyat yuritish amaliyotini boshqargan va bu orkestrning turli dasturlarida o'z aksini topgan.

Yakkaxonlar Botir Zokirov va Luiza Zokirova o'z ijrolarida g'oyat mashhur bo'lgan Sharq mamlakatlari xalq qo'shiqlariga murojaat qilishdi[2].

XX asrning 60-yillarda o'zbek xalq og'zaki ijodi materialiga asoslangan ilk jaz asarlari paydo bo'ldi. Bular “Shodlik” va “Yulduzli Doira” cholg'u asarlari o'zbek jazining yorqin namunasidir. 1968 yilda Toshkentda birinchi respublika jaz musiqa festivali bo'lib o'tdi, unda “O'zdvatteleradio”, “Module” katta guruhi, bastakor Eduard Qalandarov va boshqalar rahbarligida simfojaz kabi professional jamoalar ishtirok etdi. Hakamlar hay'ati birinchi o'rinni “Turkiston yulduzi” kvintetiga (tarkibida: Sardar Muxtorov – fortepiano; Konstantin Dobrovolskiy – tenor saksafon; Sergey Gilev – kontrabas; Yuriy Parfyonov – karnay; Aleksandr Tratsevskiy – barabanlar) berdi.

70-yillar jaz musiqachilari bazasining tayyorlanishi bilan tarixda qoldi. Bu o'n yillikda respublika jaz klubi tashkillandi, Farg'onada ikkita jaz musiqa festivali o'tkazildi, jaz jamoalarining kontsert faoliyati kengaytirildi[1;3].

Hamza nomidagi Toshkent musiqa kollejida estrada bo'limining ochilishi va Respublika estrada-sirk studiyasining tashkil etilishi respublikada jazirochiligining rivojlanishida muhim omil bo'ldi, bu xodisa professional jaz musiqachilarini tayyorlashga zamin yaratdi. Bu davrdagi qiziqarli asarlardan biri birinchi marta 1978 yilda ikkinchi Farg'ona jaz festivalida namoyish etilgan “Sharq syuitasi” bo'ldi. Syuita musiqasi yorqin o'zbek milliy koloriti bilan ajralib turadi. Improvizatsiyalarning tabiati modal va intonatsiya, ritmik asosdan kelib chiqadi, bu xususiyat milliy o'zlikni va musiqaning monodikligini ochib beradi[3].

80-yillarda jaz san'ati sohalari kengaydi, Sergey Gilev va Vladimir Safarov kabi jazz ixlosmandlarining tinimsiz ijodiy faoliyati tufayli Toshkent Respublika jazz klubining faoliyati faollashdi. Musiqachilar cheksiz rang-barang jaz olamini kashf etadilar, J.Gershvin, A.Jibim, G.Miller, D.Brubek va allomaga aylangan jahon jazzining boshqa musiqasini ilhom bilan talqin etadilar.

TADQIQOT NATIJALARI

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, jaz san'ati taraqqiyot yo'lida sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarildi. 1996 yilda Toshkent konservatoriyasida Evgeniy Jivaev, Igor Pinxasov, Pavel Borisov, Yunus To'raev, Valeriy Saparov kabi estrada musiqasi sohasidagi nufuzli mutaxassislar faoliyat ko'rsatgan estrada fakultetining ochilishi o'zbek jazi kelajak taqdiridagi tarixiy voqea bo'ldi. 1998-yilda respublikada Bahodir Murtazoev boshchiligida ushbu yo'nalishdagi musiqachilarni tayyorlashda o'ziga xos laboratoriya tashkil etildi. Bu ijodiy jarayonda iste'dodli jaz musiqachilari, yosh o'qituvchilar Arsen Nazaryan, Rustam Ortiqov, O'tkir Abdullayev qatnashdi. Keng diapazonli go'zal ovoz sohibi, yosh jaz xonandasi Aysel Balich juda yorqin ijrosi bilan tarixda muxrlandi. Jonli san'at, yuksak badiiy did, sahna jozibasi, musiqa madaniyati yosh xonandaga katta muvaffaqiyat va e'tirofni ta'minlamoqda. Big Band faol kontsertlar berdi, o'z dasturlarini doimiy ravishda yangiladi, o'z mahoratini oshirib, o'zbek musiqachilarining jazz madaniyati yuksakligini namoyish etdi.

90-yillarda O'zbekistonda bolalar va yoshlarni jaz musiqasini yaratishga jalb qilish tendentsiyasi kuzatildi, bu harakat esa jaz pedagogikasi uchun yangi istiqbollarni ochdi. 1995-yilda V.Uspenskiy nomidagi Respublika o'rta maxsus maktab-internatida "Festival" jaz klubi tashkil etildi. Jaz san'atining tinimsiz targ'ibotchisi, iste'dodli musiqachi va o'qituvchi, jazni cheksiz sevadigan va o'z kuchini yuksak jaz madaniyatini yuksaltirishdek ezgu ishga bag'ishlagan Vasiliy Uporovning "Interclub", shuningdek, "Road" bolalar studiyasining badiiy rahbari sifatida mehnati katta. Jazga ". Har yili u to'rtta "Fasllar" jazz festivalini o'tkazadi, ularda lingvistik, ekologik, mualliflik ijodi, uslub kabi istiqbollar ajralib turadi. Ushbu festivalda Diana Ziyatdinova, Daniil Xoliqov, Kseniya Aizel, Rustam Abdullaev, Yuliya va Liliya Ugay kabi taniqli jazz artistlari g'olib bo'ldi.

Xamza nomidagi Respublika musiqa kollejida jaz, sahna san'ati yo'nalishlari bo'yicha mashg'ulotlarni maqsadli olib bordi. Ushbu eng qadimiy ta'lim muassasasida jaz ta'limi ikki yo'nalishda olib boriladi: Tamara Isayan boshchiligidagi vokal va Jamila Naimova boshchiligidagi instrumental. Kollej o'quvchilari xalqaro va respublika tanlovlarida qatnashib, sovrinli o'rinlarni qo'lga kiritib, laureat bo'lib, o'zbek jazz maktabi nufuzini tasdiqlaydi. Xalqaro tanlovlar laureatlari orasida gitarachilar Andrey Galayan, Elena Fomenko, Anatoliy Paklar bor.

R.Glier nomidagi RSMALda jaz san'atini rivojlantirish bo'yicha ishlar yaxshi yo'lga qo'yilgan. Estrada bo'limi mudiri Dilfuza Zoitova talabalar faoliyatini: jaz san'atini milliy meros qatlamlarini chuqur o'zlashtirish va ularning o'zaro ta'sirining yangi shakllarini izlash bilan uyg'unlashtirish kabi o'ziga xos shakllar asosida tashkillashga yo'naltiradi. O'zbek xalq cholg'u asboblari ansambli 2008 yilning mart oyida Yaponiyada bo'lib o'tadigan Xalqaro jazz festivalida ishtirok etish uchun taklif olgani e'tiborlidir.

O'zbekistonda fortepiano jaz san'ati istiqbolli rivojlanmoqda. Buning uchun zarur shart-sharoit O'zbekistonda azaliy an'anaga ega bo'lgan fundamental bazaviy fortepiano ta'limi bilan asos solingan. Pianinchi Alina Alibekova Uspenskiy RSMALda iste'dodli jaz pianinohilariga ta'lim berib, ularga improvizatsiya san'ati, jazz uslublarini farqlay olish va zamonaviy yo'nalishlarida erkin harakatlanish qobiliyatini o'rgatadi. Davlatimiz birinchi rahbari Islom Karimovning "Bolalar musiqa va san'at maktablarining moddiy-texnik bazasini yanada takomillashtirish bo'yicha Davlat dasturini tayyorlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni[4] ijrosi yuzasidan keng ko'lamlı dasturni amalga oshirish doirasida 2009-2014 yillarga mo'ljallangan chora-tadbirlar" ma'naviyatning asosiy yo'nalishlaridan birini rivojlantirish ustuvor hisoblanadi. Jaz madaniyati, shubhasiz, o'zbek musiqa san'atida muhim o'rin egallaydi. Boshlang'ich musiqiy ta'lim estrada va jazz qo'shiqchiligini, gitara, akkordeon, saksafon, vibrafon kabi cholg'u asboblarda chalishni tarbiyalash va o'rgatish, maktab katta guruhlari va turli musiqiy guruhlarni tashkil etishni ta'minlaydi. Hech shubha yo'qki, bunday jamoalar allaqachon mavjud va bugungi kunda juda muvaffaqiyatli faoliyat olib bormoqdalar. Bulardan: O'zbekiston davlat konservatoriyasi katta guruhi bilan muvaffaqiyatli faoliyat yuritayotgan iste'dodli opa-singillar Yuliya va Liliya Ugaylardir. O'zbekistonga doimiy ravishda eng yirik jaz ustalari tashrif buyurishadi. Bunga misol sifatida Toshkentdagi Gyote instituti taklifiga binoan 2005 yilda Germaniyadan kelgan jaz musiqachilari, trombonchi, jazz virtuozi Konrad Bauer, gitarachi Helmut "Jaz" Zaks erkin jaz uslubida ijro etib, tomoshabinlar qalbidan iliq kutib olindi.

MUHOKAMA

Jaz va estrada xonandalarimiz G'arbiy Yevropa mamlakatlarida ham muvaffaqiyatli chiqish qilib, sharqona temperamentga ega milliy o'ziga xos repertuarlari bilan tomoshabinlarni xushnud etmoqda. Ayniqsa, etno-jaz yo'nalishida ijod qilayotgan Sevara Nazarxonning chiqishlari bu borada katta e'tiroflarga sabab bo'lmoqda. Bu o'zbek xonandasi Belgiyaning Lommel shahrida o'tkazilgan "Batuki" festivalida "Jahon musiqasining yangi yulduzi" deb tan olindi. Sevara Nazarxon o'zining "Yo'l bulsin" albomidagi qo'shiqlarini eksklyuziv ijrolarsi bilan qatnashib, BBC radiostansiyasining "Eng yaxshi Osiyo xonandasi" nominatsiyasi bilan taqdirlandi.

Nazarxonning Germaniya (Berlin), Shveysariya (Edinburg), Rossiya (Moskva)dagi chiqishlari ham xuddi shunday muvaffaqiyat kasb etdi. O'zbek xonandasini Britaniyada ham sevishadi, uning iste'dodi, kuchli ohangdor ovozi, aktyorlik mahorati va ifodasi qadrlanadi. Britaniyaning "BBC" radiostansiyasi unga "Osiyo va Uzoq Sharq" nominatsiyasida "Jahon musiqasi" mukofotini (xalq musiqachilari uchun o'ziga xos "Gremmi") topshirdi.

Mamlakatlar va xalqlar o'rtasidagi aloqalarning kengayishiga o'zbek jaz san'atining yetuk namoyandalari ham o'z hissalarini qo'shmoqda. Bu yo'nalishdagi samarali faoliyatni O'zbekiston Respublikasi xalq artisti, xalqaro tanlovlar laureati Mansur Toshmatov – keng ovoz diapazoni, sharqona fe'l-atvori bilan tinglovchilarni qalbini zabt etishi biladigan ijod olib bormoqda. Mansur Toshmatov Amerika, Rossiya, Moldova, Ozarbayjondan musiqachilari ishtirok etgan "Astana blyuz-2" (2006) xalqaro festivalida katta muvaffaqiyat bilan qatnashdi. M.Toshmatov va u boshchiligidagi Toshkentning "Jazirama" rok-guruhi o'zining beqiyos mahorati bilan tomoshabinlarni maftun etdi. Respublikamizning ko'plab jaz jamoalari, masalan, A.Ikromov boshchiligidagi "O'zdavlattele-radio"ning estrada va simfonik orkestri, Zokirovlar sulolasini davom ettirayotgan Botir Zokirov nomidagi guruh va boshqalar samarali faoliyat yuritmoqdalar.

XULOSA

Toshkent tobora dunyoning ko'plab davlatlaridan taniqli musiqachilarni o'ziga jalb etadigan festivallar o'tkaziladigan joyga aylanib borayotgani O'zbekistonda jaz san'ati qayta tiklanganidan dalolat beradi. Sahnaning ko'plab ixlosmandlarini to'plagan jaz festivallari haqiqiy bayramiga aylanadi. Ularda taniqli mahalliy guruhlar va solistlar, shuningdek, bu yo'lda ilk ijodini boshlagan yosh ijodkorlar ishtirok etadilar. O'zbekiston jazz hayotidagi yorqin voqea – "Super saksafon" loyihasi bo'lib, uning muallifi Gerat Isanboyev va uning ishtirokchilari Yunus Gulzarov, Vladimir Teregulov, Bulat Mustaev va boshqa san'atkorlar to'rt kechada o'zlarining ijro mahorati bilan jaz muxlislarini xursand etishdi.

Bugungi kunda Toshkent shahridagi musiqiy ta'lim muassasalarida san'atining axloqiy va ma'naviy madaniyatini keng ommaga yetkazadigan, ularning ma'naviy dunyosini boyitgan, xalqimizning har tomonlama barkamol shaxsini shakllantirishga hissa qo'shadigan bo'lajak jazz ijrochisi va xonandalari – san'atkorlarning yangi avlodi tarbiyalanmoqda. Jaz - bu shunchaki musiqa emas, bu ruhiy holat, turmush tarzi, u doimo dolzarb va talabga ega bo'lgansan'at turidir.

REFERENCES

1. *Татьяна Седых* Джазовое искусство в Узбекистане SANAT • 01/04/2008 • ВЫПУСК №2 • 5345 <https://sanat.orexca.com/2008-rus/2008-2-2/uzjaz/>
2. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Zokirovlar> Zokirovlar sulolasi

3. <https://www.goldenpages.uz/uz/company/?Id=1490> Hamza nomidagi Toshkent ixtisoslashtirilgan san'at maktabi
4. <https://lex.uz/docs/-1370950> Bolalar musiqa va san'at maktablarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va ularning faoliyatini yanada yaxshilash bo'yicha 2009—2014 yillarga mo'ljallangan davlat dasturi to'g'risida
5. Атабоева Шохида Жураевна, & Ғофурова Мухайёхон Юрсинбоевна (2022). 5-7 СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ ЭСТЕТИК ДУНЁҚАРАШИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА МАКТАБ РЕПЕРТУАРИНИНГ ЎРНИ. *Science and innovation*, 1 (B3), 114-118. doi: 10.5281/zenodo.6659989
6. Хомаковская Н. В. (2017). Современные методы развития вокальных способностей. Санкт-Петербургский образовательный вестник, (1 (5)), 99-118.
7. Nasritdinova, M., Nigora, M., & Murodova, D. (2022, February). UZBEK FOLK ART AND ITS PLACE IN PUBLIC LIFE. In *Archive of Conferences* (pp. 44-48).
8. M. Nasritdinova (2022). ЎЗБЕКИСТОН ЖАМИЯТИНИНГ ЯНГИ ТАРАҚҚИЁТ БОСҚИЧИДА ЁШЛАР БАДИИЙ-ЭСТЕТИК МАДАНИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИЖТИМОЙ-ФАЛСАФИЙ ОМИЛЛАРИ. *Science and innovation*, 1 (B6), 950-955. doi: 10.5281/zenodo.7195710
9. Nasretdinova, M., Toshaliyev, D., & Murodova, D. R. Q. (2022). AN'ANAVIY IJROCHILIK SAN'ATINING HOZIRGI DAVR MUAMMOLARI. *Scientific progress*, 3(2), 846-850.
10. Nurmuhhammadovich, R. O., & Nurullaevna, N. M. (2021). Social And Spiritual Importance of Lessons of Musical Culture. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*, 2(2), 50-52.
11. Nasritdinova, M., & Khokimova, K. (2021, October). LANGUAGE IS THE MIRROR OF THE NATION. In *Archive of Conferences* (pp. 92-94).
12. Nurullayevna, N. M., & Muhlisa, T. (2021, December). SOME PROBLEMS AND SHORTCOMINGS IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM. In *Archive of Conferences* (pp. 61-62).
13. Nasretdinova, M., Isakov, U. B., & Orziboyev, R. (2022). XALQ IJODIYOTINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI. *Scientific progress*, 3(2), 851-856.
14. Nasritdinova, M. (2021). PEDAGOGICAL COMPONENTS AND STAGES OF HEALTH OF DEVELOP CHILDREN THROUGH MUSIC EDUCATION. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(05), 251-258.
15. Мадина Насритдинова (2022). МУСИҚА ТАЪЛИМИ ОРҚАЛИ РИВОЖЛАНИШИДА СОҒЛОМ БОЛАЛАРДАН ОРТДА ҚОЛГАН БОЛАЛАРНИ СОҒЛОМЛАШТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ТИЗИМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШГА ДОИР ТАЖРИБА-СИНОВ ИШЛАРИ НАТИЖАЛАРИ. *Science and innovation*, 1 (1), 538-549.
16. Jo'Rayev Xamidjon, & Madina Nasritdinova (2022). DOIRA CHOLG'USIDA IJRO MAHORATINI YUKSALTIRISH (BOLALAR MUSIQA VA SAN'AT MAKTABLARI MISOLIDA). *Science and innovation*, 1 (C2), 26-28. doi: 10.5281/zenodo.663646
17. Abdukhalilov Jamshid Khurramovich. (2022). DEVELOPMENT OF UZBEK POP ART DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE . *Galaxy International Interdisciplinary*

- Research Journal*, 10(5), 194–195. Retrieved from <https://internationaljournals.co.in/index.php/giirj/article/view/1829>
18. Khurramovich, A.J. (2021). Methodology of teaching “vocal” subjects. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*.
 19. Mansurbekova, F.G. (2020). ISSUES OF OBJECTIVE THINKING AND SCIENTIFIC CREATIVITY IN THE PREPARATION OF CREATIVE INDIVIDUALS. *European Journal of Anaesthesiology*, 144-147.
 20. Мансурбекова Феруза Гайратовна (2020). ВОПРОСЫ ОБЪЕКТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ И НАУЧНОГО ТВОРЧЕСТВО В ПОДГОТОВКЕ ТВОРЧЕСКИХ ЛИЧНОСТЕЙ. *European Journal of Arts*, (1), 144-147.
 21. Abdulhay Karimov Tursinovich, & Alijon Ergashev Abdullayevich. (2022). MILLIY-AN’ANAVIY MUSIQIY CHOLG’U SOZLARINING TASNIFI. *Archive of Conferences*, 245-248. Retrieved from <https://conferencepublication.com/index.php/aoc/article/view/2096>
 22. Sultonali Mannopov, Abdulhay Karimov, Abdusalom Soliev, Ulugbek Isakov, Tokhir Shokirov, Rustam Orziboev. (2021). Development of Uzbek National Singing Art during Independence. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 6845 –. Retrieved from <https://www.annalsofrscb.ro/index.php/journal/article/view/3280>
 23. Mannopov, S., Karimov, A., Qurbonova, B., & Dilobar, J. (2022, February). THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF MUSIC. In *Archive of Conferences* (pp. 49-52).
 24. Professor Sultonali Mannopov, Abdulkhay Karimov, Shohida Ataboeva, Alijon Ergashev, & Shokhista Usmanova. (2021). Development Of Symphonic Music in Uzbekistan. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*, 2(2), 53–56. Retrieved from <https://zienjournals.com/index.php/jpip/article/view/259>
 25. Omadjon Rakhimov Nurmuhammadovich, Jamoldin Muydinov Sharobidinovich, Mahmudov Ismoiljon Isroilovich, & Usmanova Shoxista Shavkat qizi. (2022). UZBEK MUSIC HISTORICAL THE ROLE OF FOLKLORE CREATION IN DEVELOPMENT. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10 (3), 557-559. Retrieved from <https://internationaljournals.co.in/index.php/giirj/article/view/1520>
 26. Дилобар Жўрабоева (2022). ИМКОНИАТИ ЧЕКЛАНГАН ЎҚУВЧИЛАРНИ ИНКЛЮЗИВ ТАЪЛИМ ОРҚАЛИ МУСИҚИЙ МАДАНИЯТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ПСИХОЛОГИК ҲУСУСИЯТЛАРИ. *Science and innovation*, 1 (С3), 19-23. doi: 10.5281/zenodo.6655382
 27. Nomozova, D. (2020). THE IMPORTANCE OF TEACHING VOCABULARY IN STAGES. *Архив Научных Публикаций JSPI*.